

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

УДК 371.134:78

ВИЗНАЧЕННЯ СТРУКТУРИ І ЗМІСТУ ЦІННІСНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Кушнір К.В.

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Стаття присвячена актуальній проблемі сучасної мистецької, зокрема музичної, освіти – аналізу структури й змісту ціннісних компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі диригентсько-хорової підготовки. Суспільство зацікавлене у формуванні висококваліфікованого фахівця, котрий володіє високим рівнем розвитку ціннісних компетентностей, відповідає вимогам до педагога сучасної школи. Проаналізовано науково-педагогічні дослідження, що висвітлюють різні підходи щодо визначення структури й змісту компетентностей майбутніх учителів музики. Вивчаючи базові категорії компетентнісного підходу, аналізуючи наукові пошуки вітчизняних і зарубіжних учених, автор надає власне тлумачення поняття «ціннісних компетентностей вчителя музичного мистецтва». Розроблено й обґрунтовано структуру ціннісних компетентностей, підкреслюється, що їх використання суттєво підвищує продуктивність навчально-виховного процесу на мистецькому факультеті педагогічного університету. Зосереджується увага на орієнтації процесу диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на сприяння становлення і розвитку їх ціннісних компетентностей.

Ключові слова: ціннісні компетентності, структурні компоненти, майбутній вчитель музичного мистецтва, диригентсько-хорова підготовка.

Постановка проблеми. Вивчення проблеми формування ціннісних компетентностей майбутнього вчителя в процесі диригентсько-хорової підготовки, як провідника духовної культури суспільства є однією з ключових у сучасній музично-педагогічній освіті. Згідно із положеннями «Педагогічної конституції Європи», Закону України «Про вищу освіту», галузевих стандартів вищої освіти, професійна підготовка фахівців має здійснюватися на основі впровадження та реалізації компетентнісного підходу в навчання.

Стратегічною метою модернізації освіти в нашій державі є формування всебічно й гармонійно розвиненої творчої особистості, яка реагує на нові соціальні очікування, готова до будь-яких змін, мобільна, здатна до творчого зростання і професійного самовдосконалення, до оновлення своїх знань, збагачення професійної теорії і практики, до компетентної поведінки в умовах конкурентного середовища, вміє користуватися медіа та сучасними інформаційними технологіями, усвідомлює соціальну значущість і цінність професії вчителя музичного мистецтва, володіє ціннісними компетентностями. Вирішення цієї мети започатковується у вищому педагогічному закладі й передбачає насамперед створення і розвиток хорового колективу студентської групи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Базові категорії компетентнісного підходу закріплені в новому Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.) й конкретизовані в галузевих стандартах вищої освіти. Застосування компетентнісного підходу в освіті стало предметом наукового пошуку українських (Н. Бібік, О. Локшина, Н. Москалюк, О. Овчарук, О. Пошетун, І. Родигіна, О. Савченко та ін.) та російських (В. Болотов, І. Зимня, В. Краєвський, В. Серіков, А. Хуторський та ін.) учених.

Дослідження проблеми професійної підготовки вчителя музичного мистецтва є актуальною, її розглядали в своїх роботах О. Бенч-Шокало, Т. Бодрова, Л. Василевська-Скупа, С. Горбенко, В. Дряпіка, А. Козир, Л. Костенко, А. Лащенко, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Олексюк, В. Орлов, О. Отич, Г. Падалка, Л. Предтеченська, О. Ростовський, О. Рудницька, Л. Сверлюк, С. Світайло, Т. Смирнова, Л. Шумська, О. Щолокова та ін. Компетентність у фаховій підготовці майбутнього вчителя музики розкрили у науковій літературі Е. Абдулін, Л. Арчажнікова, П. Ніколаєнко, О. Олексюк, О. Реброва, В. Шульгіна та інші.

Аналіз науково-педагогічних досліджень стосовно питання ціннісних компетентностей в Україні в дисертаційних роботах не розглянуто, проте висвітлено різні підходи до визначення структури й змісту компетентностей майбутнього учителя музики (М. Михаськова, Н. Мурована, І. Полубоярина, Є. Проворова, С. Світайло, Н. Цюлюпа, Ши Цзюнь-Бо), поняття ціннісних орієнтацій (В. Біруля, В. Волкова, В. Денисенко, О. Крюкова, Н. Свещинська, Т. Фурсенко, Н. Шемигон). Проаналізувати проблему диригентсько-хорової освіти вчителя музичного мистецтва, вивчити питання формування у студентів стилю педагогічного керівництва хоровим колективом удалось завдяки розгляду дисертаційних досліджень А. Козир, Л. Костенко, Л. Лабінцевої, С. Світайло, Т. Смирнової. Коло досліджень, присвячених проблемі структури та змісту ціннісних компетентностей, досить обмежене, значний внесок зробив В. Луговий.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що при яасному розумінні необхідності визначення поняття «ціннісні компетентності майбутнього вчителя музичного

мистецтва», осмислення специфіки означеного феномену у процесі диригентсько-хорової підготовки залишається мало дослідженим.

Мета й завдання статті – визначення сутності й компонентної структури ціннісних компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва, необхідних для роботи з учнівськими хоровими колективами.

Виклад основного матеріалу. Формування ціннісних компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва є однією з актуальних проблем, що постають перед сучасною вищою школою. Ця проблема виникла у зв'язку з методологічною переорієнтацією змісту шкільної освіти на розвиток особистості учня, якісно новими пріоритетами освітніх галузей «Мистецтво» та «Естетична культура». Якщо розглядати формування ціннісних компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки, то можна говорити про наявність певних художніх цінностей, знання, уміння і навички, музичні здібності, володіння засобами діяльності, присутність творчих задатків, тобто про готовність фахівця виконувати диригентсько-хорову діяльність. Підготовка майбутнього вчителя музики до поліаспектної професійної діяльності потребує теоретичної розробки і практичного впровадження у систему навчання в педагогічному університеті компетентнісного підходу, який забезпечить ефективну підготовку студентів до музично-педагогічної діяльності в загальноосвітніх і позашкільних закладах.

Розробляючи структуру ціннісних компетентностей ми проаналізували ряд науково-педагогічних досліджень, що висвітлюють різні підходи, щодо визначення структури й змісту компетентностей майбутніх учителів музичного мистецтва.

У дослідженні Н. Мурованої [5] професійна компетентність учителя музики визначається як складне, інтегративне утворення, в якому розкривається сукупність знань, умінь, досвіду, мотивації та особистісних якостей вчителя, обумовлюється його готовність до активного виконання педагогічної діяльності. До змісту кожної з означених складової авторка включає ключові, операційні та інтелектуально-педагогічні компетенції.

До ключових компетенцій вчителя музики Н. Мурована відносить: інформаційні компетенції в які входить знання змісту музичного навчання учнів, методики викладання музики та застосування сучасних методів і технологій музичної освіти; регулятивні – уміння формувати в учнів музичні знання, вміння і навички, застосовувати методику вокально-хорової роботи з учнями; та комунікативні компетенції – ерудиція, творча активність, культура мовлення, артистизм учителя. До операційних компетенцій – навички музично-педагогічної імпровізації, інтерпретації музичних творів, диригентської техніки та виконання музичних творів на уроці. До інтелектуально-педагогічних – уміння створювати та використовувати на уроці проблемні ситуації, атмосферу зацікавленості, інтегративні методи навчання та аналізу музичних творів.

І. Полубоярина трактує професійну компетентність учителя музики як інтегративне утворення, що складається із структурних компонентів (ключових компетентностей) і яв-

ляє собою комплекс музично-педагогічних знань, умінь, навичок, музичних здібностей, якостей особистості, які проявляються через готовність до творчої педагогічної діяльності [6]. В її науковому опрацюванні доведено, що зміст професійної компетентності вчителя вміщує процесуальний і результативний компоненти та визначається як його здатність здійснювати професійну діяльність. Успіх навчально-виховної діяльності вчителя музики, на думку дослідниці, залежить від ефективності виконання педагогічних функцій: цілепокладальної, орієнтувальної, стимулювальної, розвивальної, інформаційної, організаційно-структурної, конструктивної, організаційної, комунікативної, гностичної. Структура професійної компетентності вчителя музики побудована з трьох блоків: особистісного (особистісно-мотиваційна, саморегуляційна, етична, загальнокультурна, психологічна, соціальна, громадянська компетентності); комунікативного (загальна та професійна музична комунікативна компетентність); діяльнісного (методологічна, дидактична, музично-практична, науково-творча, управлінська та організаційна компетентності).

Методиці формування фахових компетентностей сучасного вчителя музики присвячено наукове дослідження М. Михаськової, яка під фаховою компетентністю вчителя музики розуміє здатність до музично-освітньої діяльності на основі музично-педагогічних знань і вмінь, досвіду емоційно-ціннісного ставлення до явищ музичного мистецтва у відповідності з суспільними вимогами та цінностями [4]. Дослідниця розглядає фахову компетентність майбутнього вчителя музики як специфічну інтегральну здатність, яка складається з трьох компонентів: когнітивного (фахові знання, які є теоретичною й методичною основою ефективної діяльності вчителя); практично-творчого (сукупність музично-естетичного досвіду, музично-виконавських умінь, творчої самостійності); ціннісно-орієнтаційного (ціннісні орієнтації особистості в галузі мистецтва) і об'єднує музичні та педагогічні складові, що забезпечують успіх музично-освітньої діяльності вчителя [4].

Зокрема, С. Світайло [8] фахову компетентність майбутніх учителів музики структурує за такими компонентами: когнітивно-пізнавальний (охоплює системні знання з історії української хорової музики, включаючи вокально-хорові твори для дітей, методику роботи з дитячим хором), ціннісно-аналітичний (передбачає сформовані здатності сприймати художні цінності в галузі вокально-хорового мистецтва, естетично оцінювати вокально-хорові твори, аналізувати їх за жанрово-стильовими ознаками з урахуванням мистецького контексту створення та особливостей індивідуального композиторського стилю), діялісно-креативний (передбачає здатності здійснювати музичний розвиток школярів засобами вокально-хорового співу: діагностувати музичні здібності учнів, коригувати недоліки у їх музичному розвитку; добирати репертуар для дітей різних вікових груп).

Методичні засади формування комунікативної компетентності вчителя музики стали предметом наукового дослідження Є. Проворової [7], у якому дослідниця структурний аналіз розглядає,

як інтегральну єдність мотиваційно-ціннісного: мотивація, педагогічні цінності; когнітивно-креативного: знання, педагогічне мислення, креативність; операційно-діяльностного: уміння, навички, досвід; емоційно-вольового: почуття, вольові процеси, саморегуляція; та індивідуально-особистісного компонентів: здібності, якості.

Н. Цюлюпа у своєму дослідженні [9] робить аналіз сформованості методичної компетентності майбутніх учителів музики у процесі інструментальної підготовки, яка має індивідуальний характер і пов'язана з успішністю життєвого шляху та професійної діяльності кожної особистості. Розглядаючи наукову літературу, автор обґрунтувала структуру методичної компетентності майбутніх учителів музики, що містить когнітивний, операційний, аксіологічний і креативний блоки. Врахування їх змістового наповнення дозволило автору виділити чотири взаємопов'язані компоненти: когнітивно-інформаційний, операційно-регулятивний, емоційно-ціннісний, творчодіяльнісний (акумулюючий).

Мистецька компетентність майбутнього вчителя музики розглядається у дослідженні Ши Цзюнь-Бо [10]. Науковець визначив структуру мистецької компетентності, в основі якої викремив такі компоненти: пізнавально-оцінний (визначає здатність студентів до набуття знань у галузі мистецтва і передбачає розвинений інтерес до художньо-пізнавальної діяльності; обізнаність і практичне володіння музично-виконавським репертуаром), інтерпретаційно-творчий (передбачає спроможність майбутнього фахівця до самостійної виконавської і словесної інтерпретації музичних образів) та педагогічно-проектний (спрямовує на вироблення у студентів професійних орієнтирів).

Погоджуємося з висновками вищезначених дослідників, які розробили класифікаційні характеристики, рівні функціонування особистості вчителя музики й охарактеризували структурні компоненти компетентностей студентів музичних спеціальностей. На основі аналізу науково-педагогічних досліджень, що висвітлюють різні підходи до визначення структури й змісту компетентностей учителя з урахуванням практичного досвіду підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, визначаємо чинники, які суттєво впливають на формування їхніх ціннісних компетентностей у вищому педагогічному навчальному закладі. Диригентсько-хорова підготовка передбачає формування у студентів мистецьких факультетів мотиваційно-емоційних, інтелектуально-пізнавальних, діяльнісних, креативних та інших складових, які становлять основу діяльності у сфері практичної самореалізації.

Отже, структуру ціннісних компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва, який здобуває диригентсько-хорову підготовку, роз-

глядаємо як органічну цілісність: мотиваційно-емоційного, когнітивного та творчодіяльностного компонентів, котрі в системі диригентсько-хорової освіти не лише спрямовані на засвоєння цінностей та знань студентами, а й цілеспрямовані на практичну продуктивну діяльність в умовах загальноосвітньої школи чи вищих навчальних закладів. Розглянемо зміст кожного з визначених компонентів, що входять до структури ціннісних компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки.

Мотиваційно-емоційний компонент розглянуто як провідний, його головними елементами є мотивація оволодіння ціннісними компетентностями. Він передбачає глибокий стабільний інтерес до диригентсько-хорової діяльності, до мистецтва, ціннісне ставлення до себе, до інших людей, до професії вчителя, небайдуже ставлення до цінностей професії; охоплює набути у процесі диригентсько-хорової підготовки систему художніх цінностей у галузі вокально-хорового мистецтва, прагнення до впровадження художніх цінностей у середовище підростаючого покоління, захопленість диригентсько-хоровою діяльністю.

Ядром *когнітивного* компонента є створення теоретичних основ для розвитку у майбутнього керівника хору готовності займатися диригентсько-хоровою діяльністю, рівень уявлень про цінності професії, про власні професійно значущі якості, вміння прогнозувати оптимальні педагогічні ситуації.

Творчодіяльнісний компонент є складним багаторівневим регулятором поведінки й діяльності, що забезпечує мобілізацію й реалізацію його творчого потенціалу з метою підвищення продуктивності диригентсько-хорової діяльності, детермінує, спрямовує та регулює цей процес, надає йому особистісного смислу, формує ціннісні компетентності [3].

На основі аналізу наукових досліджень ціннісні компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва, який здобуває диригентсько-хорову підготовку, визначено як інтегративне утворення, яке є результатом складної структурної єдності всіх складових його навчально-практичної діяльності і сукупністю ціннісних знань, набутих умінь і навичок, музичних здібностей, досвіду та мотивації, що виявляються через готовність до диригентсько-хорової діяльності з одночасною здатністю до самореалізації та постійного самовдосконалення засобами вокально-хорового співу.

Висновки і пропозиції. Теоретичне опрацювання проблеми дало змогу з'ясувати, що формування ціннісних компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки має стати складовою цілісного педагогічного процесу у вищій школі і визначити напрями подальшого дослідження.

Список літератури:

1. Василевська-Скупа Л. П. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва: [монографія] / Людмила Павлівна Василевська-Скупа. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2014. – 225 с.
2. Закон України Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства України на 2007-2015 роки [Електронний ресурс] [Чинний від 09.01.2007]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/537-16> – Назва з екрану.
3. Кабриль К. В. Формування ціннісних компетентностей майбутнього вчителя музики у процесі диригентсько-хорової підготовки. – Дисертація канд. пед. наук: 13.00.04 / К. В. Кабриль; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т вищ. освіти. – Київ, 2013. – 226 с.: рис., табл.
4. Михаськова М. А. Формування фахової компетентності майбутніх вчителів музики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання» / М. А. Михаськова. – К., 2007. – 19 с.
5. Мурована Н. М. Педагогічне керівництво розвитком професійної компетентності вчителів музики у післядипломній освіті: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.06 / Н. М. Мурована. – К., 2008. – 20 с.
6. Полубоярина І. І. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики в педагогічному коледжі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / І. І. Полубоярина. – Житомир, 2008. – 20 с.
7. Проворова Є. М. Методичні засади формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя музики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02. «Теорія та методика музичного навчання» / Є. М. Проворова. – К., 2008. – 19 с.
8. Світайло С. В. Формування фахової компетентності майбутніх учителів музики у процесі диригентсько-хорової підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / С. В. Світайло. – К., 2012. – 20 с.
9. Цюлюпа Н. Л. Педагогічні умови формування методичної компетентності майбутнього вчителя музики в процесі інструментальної підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02. «Теорія та методика музичного навчання» / Н. Л. Цюлюпа. – К., 2009. – 20 с.
10. Ши Цзюнь-бо Методика формування мистецької компетентності майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02. «Теорія та методика музичного навчання» / Ши Цзюнь-бо. – К., 2007. – 20 с.

Кушнир К.В.

Нежинский государственный университет имени Николая Гоголя

ОПРЕДЕЛЕНИЕ СТРУКТУРЫ И СОДЕРЖАНИЯ ЦЕННОСТНЫХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА В ПРОЦЕССЕ ДИРИЖЕРСКО-ХОРОВОЙ ПОДГОТОВКИ

Аннотация

Статья посвящена актуальной проблеме современного художественного, в частности музыкального, образования – анализу структуры и содержания ценностных компетентностей будущего учителя музыкального искусства в процессе дирижерско-хоровой подготовки. Общество заинтересовано в формировании специалиста высокой квалификации, который владеет высоким уровнем развития ценностных компетентностей, отвечает требованиям к учителю современной школы. Проанализированы научно-педагогические исследования, освещающие различные подходы к определению структуры и содержания компетентностей будущих учителей музыки. Изучая базовые категории компетентностного подхода, анализируя научные исследования отечественных и зарубежных ученых, автор предлагает собственное толкование понятия «ценностных компетентностей будущего учителя музыкального искусства». Разработана и обоснована структура ценностных компетентностей, подчеркивается, что их использование существенно повышает продуктивность учебно-воспитательного процесса на факультете искусств педагогического университета. Сосредоточивается внимание на ориентации процесса дирижерско-хоровой подготовки будущих учителей музыкального искусства на содействие становления и развития их ценностных компетентностей.

Ключевые слова: ценностные компетентности, структурные компоненты, будущий учитель музыкального искусства, дирижерско-хоровая подготовка.

Kushnir K.V.

Nizhyn Gogol State University

DETERMINING THE STRUCTURE AND CONTENTS OF THE VALUE COMPETENCES OF THE FUTURE TEACHER MUSICAL ART IN THE PROCESS OF CHORAL CONDUCTING TRAINING

Summary

The article is devoted to an actual problem of modern art, especially music, education – analysis of the structure and content of the valued competencies of the future teacher of musical art in the conductor-choir training. The society is interested in forming of a highly-qualified specialist, who has high level of value competences development, who meets the demands to the teacher in modern school. It analyzes scientific and pedagogical research, highlighting different approaches to the definition of the structure and content of the competence of the future teacher of music. By studying the basic categories of competence approach, analyzing the research of domestic and foreign scholars, the author offers his own interpretation of the term «value competences of the future teachers of musical art». The structure of value competences, is worked out and developed, it is underlined that their use considerably improves the productivity in the educational process at the Department of Arts at Pedagogical University. Attention is focused on the orientation of the process of choral conducting training of future teacher of musical art on the assistance of becoming and development of their value competences.

Keywords: value competences, structural components, future teacher of musical art, choir conductor training.